

ВРСТА КОНФЛИКТА, ТИП ОДНОСА И ПРЕФЕРИРАНЕ СТРАТЕГИЈЕ РЕШАВАЊА СУКОБА: ИМПЛИКАЦИЈЕ ЗА ПРОГРАМЕ КОНСТРУКТИВНОГ РЕШАВАЊА СУКОБА*

Данијела С. Петровић**

Одељење за психологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду

Милица Вучетић

Технички факултет у Чачку, Универзитет у Крагујевцу

Апстракт. Програми за конструктивно решавање сукоба засновани су на идеји да деца и млади недовољно познају процедуре и вештине решавања сукоба и да због тога конфликти у којима они учествују брзо крену деструктивним током. И поред неоспорног практичног значаја који програми за конструктивно решавање сукоба имају, може се упутити замерка да нису, у довољној мери, засновани на емпиријским подацима о карактеристикама конфликта у детињству и адолесценцији. Због тога су у овом раду испитиване различите врсте конфликта са вршњацима и пријатељима са циљем да се утврде префериране стратегије решавања сукоба и да се на основу добијених резултата размотре импликације за побољшање програма за конструктивно решавање сукоба. Испитивање је спроведено на узорку од 286 адолесцената. За испитивање преферираних стратегија решавања сукоба коришћена је метода хипотетичких конфликтних ситуација. Кључни резултати, које треба узети у обзир приликом конципирања програма за конструктивно решавање сукоба, показују да преференција стратегије решавања сукоба варира у односу на врсту конфликта (у конфликтима насталим због разлика у мишљењу и непоштовања договора у већој мери се примењује решавање проблема, за разлику од сукоба насталих због провокација, тврдоглавости и неискрености) и тип односа (у сукобима са

* *Напомена.* Рад је део пројекта „Идентификација, мерење и развој когнитивних и емоционалних компетенција важних друштву оријентисаном на европске интеграције“, број 179018 који подржава Министарство науке Републике Србије.

** E-mail: dspetrov@f.bg.ac.rs

пријатељима адолесценти више преферирају решавање проблема, а у вршњачким сукобима се чешће одлучују за надметање).

Кључне речи: вршњачки и пријатељски односи, врста конфликта, стратегије решавања конфликта, хипотетичке конфликтне ситуације, програми за конструктивно решавање сукоба.

У адолесценцији вршњачки односи добијају све већи значај. Са одређеним бројем вршњака адолесценти развијају блиске, пријатељске односе, док су са другим вршњацима узајамни односи више површни, па се може говорити о двама врстама значајних односа у адолесценцији – о пријатељским и о вршњачким односима. За ове две врсте односа карактеристично је да се заснивају на релацији једнакости и реципроцитету моћи, а да се истовремено разликују у степену остварене блискости – вршњачке односе карактерише низак, а пријатељске висок степен блискости (Hartup & Laursen, 1999; Laursen & Collins, 1994). Због тога се блиска пријатељства у адолесценцији разликују од односа са осталим вршњацима по учесталости испољених конфликта, разлога због којих се конфликти јављају и по начинима на који се они решавају (Adams & Laursen, 2001; Laursen & Pursell, 2009; Laursen *et al.*, 2001; Raffaelli, 1997). Такође, адолесценти се више труде да очувају однос са блиским пријатељима него са вршњацима (Hartup, 1992; Laursen, 1995; Laursen 1996; Withesell & Harter, 1996). Истраживања спроведена у нашој средини показују да се конфликти адолесцената са блиским пријатељима ређе јављају него конфликти са вршњацима (Petrović, 2009b; Petrović, 2009c), али и да адолесценти већу важност приписују конфликтима који се дешавају на релацији са пријатељима, него конфликтима који се одигравају у односима са вршњацима (Petrović, 2008; Petrović, 2009b). У односу на учесталост одигравања конфликта, значајнији извор информација о деструктивној или конструктивној природи конфликта јесу разлози због којих до њих долази, афективни тон који их прати, а нарочито стратегије које се користе за решавање конфликта (Adams & Laursen, 2001).

Мада конфликти у детињству и адолесценцији тек у скорије време почињу да привлаче пажњу истраживача, њихов значај су одавно препознали практичари из области образовања (Johnson & Johnson, 1996b). О томе сведочи велики број интервентних програма за конструктивно решавање сукоба и вршњачко посредовање намењених деци и младима (на пример, Farrell *et al.*, 2001; Ignjatović-Savić *i sar.*, 1996; Ilić *i sar.*, 1995; Johnson & Johnson, 2005; Kreidler, 1990; Mrše *i sar.*, 2008; Sandy & Boardman, 2000; van Gurp, 2002; Uzelac, 1997; Uzelac, 2000). Ови програми су махом настали као професионални одговор на пораст вршњачког насиља у школама, па се с правом може рећи да је општа друштвена забринутост због распрострањености вршњачког насиља

натерала практичаре из области образовања да се, из веома прагматичних разлога, позабаве питањем вршњачких конфликта.

Основна идеја, на којој се заснивају програми за конструктивно решавање сукоба, јесте да деца и млади недовољно познају процедуре и вештине конструктивног решавања сукоба и да због тога конфликти у којима они учествују брзо ескалирају, односно, сукоб крене својим конструктивним током (Deutsch, 1991; Deutsch, 1993; Putallaz & Sheppard, 1992). Неоспорно је да је потребно и важно децу и младе подучавати процедурама и вештинама конструктивног решавања сукоба. Такође, несумњиво је и да већина интервентних програма за конструктивно решавање сукоба то и чини. Међутим, треба имати на уму да се ови програми међусобно разликују, не само по елементима које садрже, већ и по свом квалитету. Две главне замерке, које се упућују програмима за конструктивно решавање сукоба, односе се на њихову теоријску неутемељеност и недостатак адекватне евалуације њиховог ефекта (Johnson & Johnson, 1996a). Овим замеркама може се додати још једна – програми за конструктивно решавање сукоба нису, у довољној мери, засновани на емпиријским подацима о специфичностима конфликта у детињству и адолесценцији (Petrović, 2008).

Методологија истраживања

Предмет и циљ истраживања. Врста конфликта и тип односа у којем се конфликт одвија, односно значај предмета сукоба и друге стране у сукобу, одређују избор стратегије која ће бити примењена приликом решавања конфликта. Како у адолесценцији вршњачки и пријатељски односи добијају све већи значај, у овом раду су испитивани управо конфликти са вршњацима и пријатељима до којих долази због непоштовања договора, неискрености, непоштовања разлика у мишљењу, провокација и тврдоглавости. Основни циљ истраживања јесте да се утврде префериране стратегије решавања сукоба с обзиром на врсту конфликта и тип односа. Такође, значајан циљ рада је и разматрање импликација које добијени резултати о повезаности врсте конфликта, типа односа и преференције стратегије решавања конфликта имају за конципирање програма за конструктивно решавање сукоба.

Варијабле. Тип интерперсоналног односа и врста конфликта имају статус независне варијабле у овом истраживању, док статус зависне варијабле имају стратегије решавања конфликта. Разликовали смо следеће врсте стратегија у ситуацији сукоба (Petrović 2008; Petrović, 2009a): *попуштање* – олако прихватање захтева и жеља друге стране и одустајање од својих захтева ради одржавања добрих односа; *надметање* – употреба моћи да би се остварили сопствени захтеви и инсистирање на сопственим жељама (потребама); *повлачење* – избегавање, одбијање да се учествује у конфликту, дезангажовање; *решавање проблема*

– трагање за оптималним решењем како би се дошло до обостраног задовољења жеља и потреба.

Процедура истраживања и инструменти. За прикупљање података о преферираним стратегијама решавања конфликта са вршњацима и пријатељима, коришћена је метода хипотетичких конфликтних ситуација. Ова метода се често користи у истраживањима конфликта у детињству и адолесценцији. Суштина методе хипотетичких конфликтних ситуација састоји се у томе да се испитаницима понуди одређени хипотетички сценарио, најчешће у виду кратке приче која у себи садржи сукоб, након чега се од испитаника тражи: (1) да попуне упитник са питањим вишеструког избора (Chung & Asher, 1996; Jensen-Campbell *et al.*, 1996; Rose & Asher, 1999); (2) да сами генеришу и запишу своје одговоре (Noakes & Rinaldi, 2006); (3) да попуне одређене скале процене (Johnson *et al.*, 2001) или (4) да одговоре на питања у виду полу-структурираног интервјуа (Noakes & Rinaldi, 2006; Selman *et al.*, 1986). Велика употреба методе хипотетичких конфликтних ситуација у истраживањима конфликта у детињству и адолесценцији заснива се на чињеници да она омогућава пажљиво варирање услова и паралелно испитивање конфликта кроз различите типове социјалних односа (Petrović, 2008).

У овом истраживању подаци су прикупљани уз помоћ два мерна инструмента: *Упитник о карактеристикама испитаника* (Petrović, 2009a; Petrović, 2009c) и *Инвентар хипотетичких конфликтних ситуација*. Инвентар хипотетичких конфликтних ситуација (ИХКС-20) наменски је конструисан за потребе овог истраживања и састоји од укупно 20 хипотетичких конфликтних ситуација које описују конфликте адолесцената са вршњацима и пријатељима. Приликом конструкције овог инструмента руководили смо се операционалном дефиницијом конфликта коју је прва предложила Шанцова (Shantz, 1987), а коју је даље разрадио Лорсен (Laurson, 1993a; Laurson, 1993b). Ови аутори конфликт одређују као облик социјалне размене између две особе у којој долази до отвореног и узајамног супротстављања циљева, а које се манифестује кроз понашање у виду супротстављених изјава и акција. У хипотетичким ситуацијама које смо конструисали заступљено је пет различитих конфликтних садржаја – *непоштовање договора, неискреност, непоштовање разлика у мишљењу, провокације и тврдоглавост*, за које је, у опсежном истраживању спроведеном у нашој земљи, утврђено да су најчешћи разлози сукобљавања адолесцената у односима са вршњацима и пријатељима (Petrović, 2008). Специфичност нашег приступа огледа се и у томе што смо и у вршњачким и у пријатељским односима разликовали сукобе са особама истог и супротног пола. Одлучили смо се да направимо ову дистинкцију, јер су истраживања показала да понашање у конфликтној ситуацији не зависи само од типа односа, већ и од тога ког је пола друга страна у сукобу (Miller *et al.*, 1986; према: Murphy i Eisen-

berg, 1996; Tezer & Demir, 2001). Испитивање је било анонимно. Реализовано је током часова редовне наставе, а за попуњавање инструмената испитаници су имали на располагању један школски час.

Узорак. Узорком су обухваћене три основне и две средње школе из Горњег Милановца. Након обављеног испитивања, нисмо разматрали оне упитнике који су били неисправно или непотпуно попуњени (26 упитника). Након ових мера, коначан узорак је бројао укупно 286 испитаника. Испитивањем су обухваћене две узрасне групе. Млађу узрасну групу чинили су ученици шестог разреда основних школа (48%), а старију ученици другог разреда средњих школа (52%). У узорку су у већој мери биле заступљене девојке (63%), него младићи (37%).

Резултати

За испитивање повезаности избора стратегије решавања сукоба, типа интерперсоналног односа и врсте конфликта коришћен је χ^2 тест. За сваку конфликтну ситуацију – *непоштовање договора, непоштовање разлика у мишљењу, провокације, неискреност и тврдоглавост*, урађене су одвојене анализе које су, ради боље прегледности резултата, сумарано приказане за сваки од испитиваних односа – *вршњак, вршњакиња, пријатељ и пријатељица*. На тај начин су добијене збирне табеле учесталости одабира одређених стратегија за различите врсте конфликтних ситуација у оквиру сваког појединачног односа (Табеле 2–5). Утврђене вредности χ^2 теста статистички су значајне за све врсте конфликтних ситуација и све типове односа ($p < 0.001$) па се на њих више нећемо позивати у наставку излагања и коментарисања резултата.

Сукоби са вршњацима. У сукобима са вршњацима показало се да је надметање најучесталија стратегија (Табела 1). Она представља стратегију избора у 41% случајева када се збирно посматрају све испитиване ситуације. Друга најфреквентнија стратегија јесте решавање проблема (37%), док се адолесценти у подједнакој мери и не тако често одлучују за повлачење (11%) и попуштање (11%). Посматрајући врсте конфликтних ситуација појединачно, надметање је убедљиво најзаступљенија стратегија у ситуацијама провокација (48%), неискрености (44%) и тврдоглавости (52%). С друге стране, у сукобима насталим због непоштовања договора, а нарочито непоштовања разлика у мишљењу, решавање проблема је најучесталија стратегија решавања сукоба са вршњацима.

Табела 1: Преференције стратегија у конфликтним ситуацијама са вршњаком

		Стратегија решавања сукоба				χ^2	df	p
		Повлачење	Попуштање	Надметање	Решавање проблема			
		f % A % B	f % A % B	f % A % B	f % A ¹ % B ²			
Врста конфликтне ситуације	Непоштовање договора	32 20 11	18 11 6	106 18 37	130 24 46	379.09	3	0.001
	Непоштовање разлика у мишљењу	40 26 14	33 20 12	57 10 20	156 29 54	412.28	3	0.001
	Провокације	12 8 4	51 32 18	138 24 48	85 16 30	359.37	3	0.001
	Неискреност	53 34 19	36 22 12	127 22 44	70 13 25	196.57	3	0.001
	Тврдоглавост	19 12 7	24 15 8	149 26 52	94 18 33	483.57	3	0.001
Укупно f % A		156 11	162 11	577 41	535 37			

У сукобима са вршњакињама (Табела 2) адолесценати се најчешће одлучују за стратегију решавања проблема (40%). Друга најфреквентнија стратегија је, када се збирно посматрају све испитиване ситуације, надметање (34%), док се повлачење (16%) у већој мери бира него попуштање (10%). Као и у претходном случају сукоба са вршњацима, јавиле су се извесне специфичности условљене врстом конфликтне ситуације. Тако се показало да је у сукобима са вршњакињом решавање проблема најчесталија стратегија решавања сукоба насталих због непоштовања договора (55%) и неискрености (43%), док је надметање било најзаступљеније када је разлог сукоба била тврдоглавост (53%). У ситуацијама конфликта насталих због непоштовања разлика у мишљењу и провокација, у приближно истој мери биране су обе стратегије (при чему је нешто заступљенија била стратегија решавања проблема).

¹ % A односи се на то како се једна стратегија распоређује кроз 5 различитих врста конфликтних ситуација. Ова врста процената се у Табели ишчитава вертикално (по колонама).

² % B односи се на то како се расподељују све стратегије на једној врсти конфликтне ситуације. Ова врста процената се у Табели ишчитава хоризонтално (по редовима).

Табела 2: Преференције стратегија у конфликтним ситуацијама са вршњакињом

		Стратегија решавања сукоба				χ^2	df	p
		Повлачење	Попуштање	Надметање	Решавање проблема			
		f % A % B	f % A % B	f % A % B	f % A % B			
Врста конфликтне ситуације	Непоштовање договора	67 30 24	20 13 7	41 8 14	158 28 55	465.11	3	0.001
	Непоштовање разлика у мишљењу	31 14 11	29 20 10	109 23 38	117 20 41	290.48	3	0.001
	Провокације	61 27 21	16 11 6	101 21 35	108 19 38	226.28	3	0.001
	Неискреност	25 11 9	56 38 19	83 17 29	122 21 43	213.36	3	0.001
	Тврдоглавост	39 18 14	26 18 9	151 31 53	70 12 24	396.46	3	0.001
Укупно f % A		223 16	147 10	485 34	575 40			

Резултати приказани у Табели 1 и 2 показују да у сукобима са вршњацима избор стратегије зависи и од пола друге стране у сукобу. Тако се сукоби са вршњацима мушког пола у већој мери решавају надметањем, док се стратегија решавања проблема чешће користи у сукобима са вршњакињама. Адолесценти се у подједнакој мери повлаче и попуштају у сукобима са вршњацима, док се у сукобима са вршњакињама чешће повлаче него што попуштају.

Сукоби са пријатељима. У конфликтима са пријатељем (Табела 3) најзаступљенија стратегија је решавање проблема (готово половина испитаника се одлучила за ту стратегију). Друга по учесталости је стратегија надметања (приближно четвртина испитаника бира ову стратегију). Мање су заспупљене стратегије, када се збирно посматрају све испитиване ситуације, попуштања (17%) и повлачења (10%). Посматрано са становишта појединачних конфликтних ситуација, решавање проблема је убедљиво најзаступљенија стратегија у сукобима насталим због непоштовања договора (50%), непоштовања разлика у мишљењу (58%) и тврдоглавости (61%). Конфликтне ситуације настале због неискрености и провокација показују другачију расподелу учесталости стратегија – у

њима се адолесценти у подједнакој мери одлучују и за надметање и за решавање проблема.

Табела 3: Преференције стратегија у конфликтним ситуацијама са пријатељем

		Стратегија решавања сукоба				χ^2	df	p
		Повлачење	Попуштање	Надметање	Решавање проблема			
		f % A % B	f % A % B	f % A % B	f % A % B			
Врста конфликтне ситуације	Непоштовање договора	17 12 6	79 33 27	48 14 17	142 20 50	358.70	3	0.001
	Непоштовање разлика у мишљењу	35 25 12	52 22 18	35 10 12	164 23 58	486.76	3	0.001
	Провокације	26 19 9	42 17 15	112 32 39	106 15 37	242.14	3	0.001
	Неискреност	23 17 8	32 13 11	110 32 39	121 17 42	329.12	3	0.001
	Тврдоглавост	37 27 13	35 15 12	41 12 14	173 25 61	577.13	3	0.001
Укупно f % A		138 10	240 17	346 24	706 49			

Као што се види на основу резултата приказаних у Табели 4, сукоби са пријатељцом се у свих пет конфликтних ситуација најчешће решавају путем стратегије решавања проблема (готово половина испитаника бира ту стратегију). Друга по учесталости је стратегија надметања (21%), када се збирно посматрају све испитиване ситуације. У сукобима са пријатељцом адолесценти се у подједнакој мери одлучују за попуштање (15%) и повлачење (15%).

Табела 4: Преференције стратегија у конфликтним ситуацијама са пријатељцом

		Стратегија решавања сукоба				χ^2	df	p
		Повлачење	Попуштање	Надметање	Решавање проблема			
		f % A % B	f % A % B	f % A % B	f % A % B			
Врста конфликтне ситуације	Непоштовање договора	62 28 22	69 32 24	37 12 13	118 17 41	144.71	3	0.001
	Непоштовање разлика у мишљењу	15 7 5	40 19 14	37 12 13	194 28 68	358.70	3	0.001
	Провокације	80 37 28	27 13 9	79 26 28	100 14 35	122.56	3	0.001
	Неискреност	32 15 11	46 21 16	91 31 32	117 17 41	195.57	3	0.001
	Тврдоглавост	29 13 10	33 15 12	56 19 19	168 24 59	539.78	3	0.001
Укупно f % A		218 15	215 15	300 21	697 49			

Резултати показују да се у сукобима са блиским пријатељима адолесценти доминантно одлучују за стратегију решавања проблема (49%). Друга најфреквентнија стратегија је надметање (21%, односно 24%). У односу на врсту конфликтне ситуације, најзаступљенија стратегија у сукобима са пријатељима оба пола насталим због непоштовања разлике у мишљењу, непоштовања договора и тврдоглавости је решавање проблема. Сукоби због неискрености и провокација у већој мери побуђују компетитивне стратегије, при чему се надметање више користи у сукобима са пријатељем. Ради боље прегледности, у Табели 5 сумарано су приказане преференције стратегија (најучесталије стратегије) решавања сукоба са вршњацима и пријатељима у односу на врсту конфликтне ситуације.

Табела 5: Тип односа и врста конфликтне ситуације:
најучесталије стратегије

Тип односа	Врста конфликтне ситуације				
	Непоштовање договора	Непоштовање разлика у мишљењу	Провокације	Неискреност	Тврдоглавост
Вршњак	решавање проблема	решавање проблема	надметање	надметање	надметање
Вршњакиња	решавање проблема	решавање проблема/ надметање	решавање проблема/ надметање	решавање проблема	надметање
Пријатељ	решавање проблема	решавање проблема	надметање/ решавање проблема	решавање проблема/ надметање	решавање проблема
Пријатељица	решавање проблема	решавање проблема	решавање проблема	решавање проблема	решавање проблема

Дискусија и закључци

Резултати добијени у овом истраживању показују да се у сукобима са пријатељима адолесценти у већој мери одлучују за стратегију решавања проблема, док се у сукобима са вршњацима чешће опредељују за надметање, при чему је надметање у већој мери заступљено у сукобима са вршњацима неко у сукобима са вршњакињама. Поред тога, стратегија решавања проблема више је заступљена у конфликтима који се тичу разлика у мишљењу и непоштовања договора него у конфликтима насталим због провокација, тврдоглавости и неискрености. Овакви резултати потврђују становиште да понашање у сукобу, односно избор стратегије решавања сукоба зависи од процене важности друге стране у сукобу и важности предмета сукоба (Popadić i sar., 1998). Неоспорно је да су за адолесценте пријатељи важније особе у односу на вршњаке и да су због тога адолесценти у сукобима са пријатељима спремнији да користе конструктивне стратегије решавања сукоба како би постигли обострано задовољавајуће решење и очували постојећи пријатељски однос (Laursen, 1993a; Laursen & Pursell, 2009). С друге стране, када је реч о конфликтима до којих је дошло услед тврдоглавости, провокација или неискрености, адолесценти су мање заинтересовани и мотивисани да користе сложене стратегије превазилажења сукоба каква је решавање проблема, нарочито уколико им и није важно да очувају постојећи однос. Може се закључити да адолесценти, као и одрасле особе, поседују репертоар различитих стратегија и да их у ситуацији конфликта

користе сходно значају који придају појединим врстама сукоба и особи са којом су у сукобу. Када су и конфликт и особа важни, адолесценти су спремнији да уложе напор и енергију како би пронашли обострано задовољавајуће решење, односно тада бирају конструктивне стратегије за превладавање и управљање конфликтом. Примери таквих конфликта су конфликти са пријатељима оба пола, до којих је дошло због разлика у мишљењу или непоштовања договора. Уколико им није стало до особе и очувања односа, поготову када је реч о сукобима који су у неку руку површнијег карактера, као што су, на пример, сукоби настали услед тврдоглавости, адолесценти се понашају економично и опредељује се за интелектуално и временски мање захтевне стратегије.

Педагошке импликације

Интервентни програми за конструктивно решавање сукоба заснивају се на претпоставци да конфликти попримају ескалаторни карактер због тога што деца и млади не знају како да управљају њима, односно недовољно познају процедуре и стратегије конструктивног решавања сукоба (Deutsch, 1991; Deutsch, 1993; Putallaz & Sheppard, 1992). Као што смо истакли, постојећи програми за конструктивно решавање сукоба нису у довољној мери засновани на резултатима емпиријских истраживања која би указала на специфичне карактеристике конфликта у детињству и адолесценцији (Petrović, 2008). Имајући на уму ову замерку, можемо се запитати какве педагошке импликације се могу извести на основу података о преферираним стратегијама решавања сукоба с обзиром на врсту конфликта и тип односа који су добијени у овом истраживању. Приликом разматрања импликација имали смо у виду програме за конструктивно решавање сукоба које су осмислили домаћи аутори и аутори из региона (Ignjatović-Savić i sar., 1996; Ilić i sar., 1995; Mrše i sar., 2008; Uzelac, 1997; Uzelac, 2000).

Основни циљ програма за конструктивно решавање сукоба јесте да полазнике оспособе да боље управљају конфликтима тако што ће усвојити различите стратегије и процедуре. Нагласак се обично ставља на усвајање стратегије решавања проблема чија је суштина проналажење интегративног решења сукоба, тј. решења које омогућава да стране у сукобу задовоље своје кључне потребе и интересе. Међутим, интервентни програми у недовољној мери узимају обзир чињеницу, која је добила своју потврду и у овом истраживању, да преференција стратегија решавања сукоба варира у односу на врсту конфликта и тип односа и да, из визуре адолесцената, стратегија решавања проблема нија оптимална за све ситуације сукоба. Другачије речено, адолесценти не желе да троше време и енергију на учење и примену сложених стратегија конструктивног решавања сукоба када је конфликт површан, а особа с друге стране небитна. Због тога се догађа да инсистирање на упот-

реби конструктивних стратегија решавања сукоба које је заступљено у интервентним програмима адолесценти доживе као „нереалистично“ и „артифицијелно“, и да реагују отпором. Да би се ова опасност избегла, у програмима за конструктивно решавање сукоба потребно је у већој мери увести и заступати идеју о постојању различитих стратегија решавања сукоба и о вези која постоји између избора стратегија, природе сукоба и значаја односа.

У програмима за конструктивно решавање сукоба у недовољној мери се узима у обзир налаз, који је добијен у овом истраживању, да су адолесценти више спремни да, у сукобима са пријатељима него у сукобима са вршњацима, користе решавање проблема као стратегију суочавања са конфликтима. Главна импликација овог налаза за побољшање програма за конструктивно решавање сукоба односила би се на то да је учење о стратегијама конструктивног решавања сукоба и корацима кроз које се оне реализују потребно, најпре, увести и провежбати на примерима сукоба са пријатељима, јер су о овој релацији адолесценти аутентично пријемчљивији да користе стратегије које доводе до стишавања сукоба и његовог решавања на обострано задовољавајући начин. Такође, у примерима сукоба са пријатељима битно је и да сам предмет сукоба буду релевантан и важан за адолесценте, јер се у супротном може догодити да адолесценти уместо да теже решавању проблема, прибегавају попуштању. Резултати добијени у овом истраживању показују да су примери у којима је до сукоба са пријатељем дошло услед разлика у мишљењу и непоштовања договора за адолесценте у довољној мери релевантни и подстицајни за употребу конструктивних стратегија. Након што се стратегије конструктивног решавања сукоба савладају на примерима сукоба са пријатељима, може се прећи на разматрање могућности њихове примене (предности и ограничења) и у другим типовима интерперсоналних односа, пре свега у односима са вршњацима. С друге стране, сматрамо да би у интервентним програмима примери сукоба са вршњацима, због веће преференције надметања у овом типу односа, били погоднији за учење стратегија супростављања и корака кроз које се оне реализују. И у једном и другом случају битно је да су у примерима заступљени представници оба пола, не само због уважавања принципа родне осетљивости дидактичких материјала, већ и због чињенице да преференције избора стратегије решавања сукоба одређује и пол друге стране у сукобу.

Коришћена литература

- Adams, R. & B. Laursen (2001): The organization and dynamics of adolescent conflict with parents and friends, *Journal of Marriage and Family*, Vol. 63, No. 1, 97-110.
- Chung, T.Y. & S. Asher (1996): Children's goals and strategies in peer conflict situations, *Journal of Developmental Psychology*, Vol. 42, No. 1, 125-147.

- Deutsch, M. (1991): Educating beyond hate, *Peace Education Miniprinta*, No. 23, 21. Lund University.
- Deutsch, M. (1993): Educating for a peaceful world, *American Psychologist*, Vol. 48, No. 5, 510–517.
- Farrell, A.D., A.L. Meyer & K.S. White (2001): Evaluation of responding in peaceful and positive ways (RIPP): a school-based prevention program for reducing violence among urban adolescents, *Journal of Clinical Child Psychology*, Vol. 30, No. 4, 451-463.
- Hartup, W.W. (1992): Conflict and friendship relations; in C.U. Shantz & W.W. Hartup (eds.): *Conflict in child and adolescent development* (186-215). New York: Cambridge University Press.
- Hartup, W.W. & B. Laursen (1999): Relationship as developmental context; in R. Cohen & B. Laursen (eds.): *The Minnesota symposia on child psychology: relationships and developmental context*, Vol. 30 (13-35). Mahwah: Erlbaum.
- Jensen-Campbell, L.A., W.G. Graziano & E.C. Hair (1996): Personality and relationships as moderators of interpersonal conflict in adolescence, *Merrill-Palmer Quarterly*, Vol. 42, No. 1, 148-164.
- Johnson, D.W. & R.T. Johnson (1996a): Conflict resolution and peer mediation programs in elementary and secondary schools: a review of the research, *Review of Educational Research*, Vol. 66, No. 4, 459-506.
- Johnson, D.W. & R.T. Johnson (1996b): Peacemakers: teaching students to resolve their own and schoolmates' conflict, *Focus on Exceptional Children*, Vol. 28, No. 6.
- Johnson, H. Durell, J.C. LaVoie, E. Eggenburg, M.A. Mahoney & L. Pounds (2001): Changes in adolescents' conflict responses associated with consecutive presentation of hypothetical conflict situations, *Journal of Adolescence*, Vol. 24, 647-655.
- Johnson, D.W. & R.T. Johnson (2005): *Teaching students to be peacemakers*, 4th edition, Edina, Interaction Book Company.
- Ignjatović-Savić, N., J. Stojanović, M. Krstanović, M. Mihajlović, D. Koruga i J. Vranješević (1996): Reči su prozori ili zidovi: program nenasilne komunikacije 2. Beograd: CIC-ERO.
- Ilić, D., M. Jerotijević, D. Petrović i D. Popadić (1995): *Učionica dobre volje: radionice za srednjoškolce*. Beograd: Grupa MOST.
- Kreidler, W.J. (1990): *Elementary perspective 1: teaching concepts of peace and conflict*, Educators for Social Responsibility. UK: Cambridge.
- Laursen, B. (1993a): Conflict management among close peers; in B. Laursen (ed.): *New direction for child development: no. 60, Close friendship in adolescence* (39-54). San Francisco: Jossey-Bass.
- Laursen, B. (1993b): The perceived impact of conflict on adolescent relationships, *Meryl-Palmer Quarterly*, Vol. 39, No. 4, 535-550.
- Laursen, B. (1995): Conflict and social interaction in adolescent relationships, *Journal of Research on Adolescence*, Vol. 5, No. 1, 55-70.
- Laursen, B. (1996): Closeness and conflicts in adolescence peer relationships: Interdependence with friends and romantic partner; in W.M. Bukowski, A.F. Newcomb & W.W. Hartup (eds.): *They company they keep: friendship in childhood and adolescence* (186-210). New York: Cambridge University Press.
- Laursen, B. & W.A. Collins (1994): Interpersonal conflict during adolescence, *Psychological Bulletin*, Vol. 115, 197-209.
- Laursen, B., B.D. Finkelstein and N.T. Betts (2001): A developmental meta-analysis of peer conflict resolution, *Developmental Review*, Vol. 21, 423-449.
- Laursen, B. & G. Pursell (2009): Conflict in peer relationships; In K.H. Rubin, W.M. Bukowski & B. Laursen (eds.): *Handbook of peer interactions, relationships and groups* (267-286). New York: Guilford.

- Mrše, S., D. Petrović, D. Ilić, D. Plut, M. Jerotijević, M. Bogdanović i M. Krivačić (2008): *Učionica dobre volje 2*. Beograd: Grupa Most.
- Murphy, B.C. & N. Eisenberg (2002): An integrative examination of peer conflict – children's reported goals, *Children's reported goals emotions and behaviors*, *Social Development*, Vol. 11, No. 4, 234-255.
- Noakes, M.A. & C.M. Rinaldi (2006): *Age and gender differences in peer conflict*, *Journal of Youth and Adolescence*, Vol. 35, No. 6, 881-891.
- Petrović, D. (2008): *Konflikti u vršnjačkim odnosima na adolescentnom uzrastu: karakteristike i efekti* (doktorska disertacija). Beograd: Filozofski fakultet.
- Petrović, D. (2009a): Specifičnosti vršnjačkih konflikata u adolescenciji, *Psihologija*, Vol. 42, No. 2, 221-238.
- Petrović, D. (2009b): Adolescents' view of the most important conflicts, *Bulgarian Journal of Psychology*, No. 3-4, 253-265.
- Petrović, D. (2009c): Vršnjački odnosi u adolescenciji: učestalost i postojanost konfliktnog ponašanja, Zbornik radova sa naučnog skupa *Načuna i dohovna utemeljenost društvenih reformi*, Knjiga 10, 345–361. Banja Luka: Filozofski fakultet.
- Popadić, D., N. Mrše, T. Kovač-Cerović, S. Pečujlić-Mastilović, S. Kijevčanin i M. Bogdanović (1998): *Pametniji ne popušta: vodič kroz sukobe do sporazuma*. Beograd: Grupa MOST i CAA.
- Putallaz, M. & B.H. Sheppard (1992): Conflict management and social competence; in C.U. Shantz & W.W. Hartup (eds.): *Conflict in child and adolescent development* (330–355). New York: Cambridge University Press.
- Raffaelli, M. (1997): Young adolescent' conflict with siblings and friends, *Journal of Youth and Adolescence*, Vol. 36, No. 5, 539-558.
- Rose, A. & S. Asher (1999): Children's goals and strategies in response to conflicts within a friendship, *Developmental Psychology*, Vol. 35, No. 1, 69-79.
- Sandy, S.V. & S.K. Boardman (2000): The peaceful kids conflict resolution program, *International Journal of Conflict Management* (1997–2002), Vol. 11, No. 4, 337-357.
- Selman, R.L., W. Beardslee, L.H. Schultz, M. Krupa & D. Podorefsky (1986): Assessing adolescent interpersonal negotiation strategies: toward the integration of structural and functional models, *Developmental Psychology*, Vol. 22, No. 4, 450-459.
- Shantz, C.U. (1987): Conflict between children, *Child Development*, Vol. 58, 283-305.
- Tezer, E. & A. Demir (2001): Conflict behavior toward same-sex and opposite sex peers among male and female late adolescents, *Adolescence*, Vol. 36, No. 143, 525-533.
- Uzelac, M. (1997): *Za Damire i Nemire: vrata prema nenasilju*. Zagreb: Mali korak.
- Uzelac, M. (2000): *Za svemire: radionice miroljubivog rešavanja sukoba za osnovu i srednju školu*. Zagreb: Mali korak.
- van Gorp, H. (2002): *Peer mediation: the complete guide to resolving conflict in our schools*. Winnipeg: Portage and Main Press.
- Whitesell, N. & S. Harter (1996): The interpersonal context of emotion: anger with close friends and classmates, *Child Development*, Vol. 67, No. 4, 1345-1359.

Примљено 06.12.2011; прихваћено за штампу 16.05.2012.

Danijela S. Petrović and Milica Vučetić
TYPES OF CONFLICT, TYPES OF RELATIONSHIPS
AND PREFERRED CONFLICT RESOLUTION STRATEGIES:
IMPLICATIONS FOR CONSTRUCTIVE CONFLICT
RESOLUTION PROGRAMMES

Abstract

Constructive conflict resolution programmes are based on the idea that children and youth do not have sufficient knowledge of the procedures and skills for conflict resolution, which is why the conflicts they take part in soon become destructive. Notwithstanding the indubitable practical significance of the constructive conflict resolution programmes, it can be objected that they are not sufficiently based on empirical findings about the characteristics of conflicts in childhood and adolescence. Hence, this paper explores different types of conflict with peers and friends with the aim of determining the preferred conflict resolution strategies and using the obtained results to consider the implications for the improvement of constructive conflict resolution programmes. The research was conducted on the sample of 286 adolescents. The method of hypothetical conflict situations was used for studying the preferred conflict resolution strategies. The key results, which should be taken into account when developing constructive conflict resolution programmes, indicate that the preference for a conflict resolution strategy varies depending on conflict type (problem solving is mostly used in conflicts occurring due to opinion differences and disrespect of agreement, unlike the conflicts arising due to provocations, stubbornness and dishonesty) and relationship types (in conflicts with friends, adolescents prefer problem solving, while in peer conflicts they more frequently opt for competition).

Key words: peer and friendly relationships, conflict type, conflict resolution strategies, hypothetical conflict situations, constructive conflict resolution programmes.

Даниелла С. Петрович и Милица Вучетић
ВИД КОНФЛИКТА, ТИП ОТНОШЕНИЙ И ПРЕДПОЧИТАЕМЫЕ СТРАТЕГИИ РЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ: ИМПЛИКАЦИИ ДЛЯ ПРОГРАММ КОНСТРУКТИВНОГО РЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ

Резюме

Программы, предназначенные для конструктивного решения конфликтов, основываются на идее о том, что дети и подростки недостаточно ознакомлены с процедурами и умениями решения конфликтов, и что именно из-за этого конфликты, в которых они участвуют, часто приобретают деструктивный характер. Несмотря на безусловно важное практическое значение программ конструктивного решения конфликтов, следует отметить, что они недостаточно базируются на эмпирических данных о характеристиках конфликтов в детстве и подростковом возрасте. Поэтому в предлагаемой работе исследовались разные виды конфликтов со сверстниками и друзьями с целью выявления наиболее предпочтительных стратегий решения конфликтов и рассмотрения на основании полученных результатов импликаций для оптимизации программ конструктивного решения конфликтов. Исследование было проведено на корпусе 286 подростков. В целях исследования предпочтительных стратегий решения конфликтов был использован метод гипотетических конфликтных ситуаций. Ключевые результаты, которые следует принять во внимание при конципировании программ, направленных на конструктивное решение конфликтов, показывают, что предпочтение стратегии решения конфликтов варьируется в зависимости от вида конфликта (в конфликтах, вызванных несопадением мнений и несоблюдением договоров, в большей степени применяется решение проблем, в отличие от конфликтов, вызванных провокациями, настаивании на своем и неискренности) и типа отношений (в конфликтах с друзьями подростками предпочтение отдается решению проблем, а в конфликтах со сверстниками чаще прибегают к соревнованию).

Ключевые слова: отношения сверстников и друзей, вид конфликта, стратегии решения конфликтов, гипотетические конфликтные ситуации, программы конструктивного решения конфликтов.

ПРИЛОГ

*Инвентар хипотетичких конфликтних ситуација (ИХКС_20):
примери ситуација*

Врињакиња/провокације. За свој рођендан си добио/ла од родитеља на поклон зимску јакну који си већ дуже време прижељкивао/ла. Јако ти се допада и задовољан/на си како ти стоји. У школи сви примећују твоју нову јакну и већини се допада. Међутим, једна другарица из одељења каже како је јакна баш кичаста и да јој није јасно како неко уопште може да купи и носи такву ствар. Кад год те види у тој јакни, почиње да се смеје и смишља неке нове надимке за тебе. Шта ћеш да урадиш?

1. Нећу јој ништа рећи, јер не желим да се замерам са другарицом из одељења, али ћу бити јако повређен/а због њеног задиркивања.
2. Престаћу да носим ту јакну, кад ми већ прави такве проблеме.
3. Почећу и ја да правим шале на њен рачун и да је исмевам пред другима кад год се укаже прилика.
4. Покушаћу да јој објасним како ми је јако непријатно због њених коментара и настојаћу да заједно разјаснимо у чему је проблем.

Пријатељ/неискреност. Договорило/ла си се најбољим другом да идете заједно на градски базен, али ти он ујутру јавља да се разболео, да има температуру и да због тога неће моћи на базен. После неколико дана случајно сазнајеш да је он, ипак, био тог дана на базену. Шта ћеш да урадиш?

1. Ставићу му до знања да знам да је ишао тог дана на базен и да може да очекује да ћу се у будуће и ја тако понашати.
2. Бићу повређен/а због тога што је крио то од мене, али нећу ништа урадити, јер не желим да кварим однос са најбољим другом.
3. Рећу ћу му да ме је погодило када сам сазнала да је био на базену и тажићу од њега да ми објасни шта се десило тог дана, јер не желим да такво понашање наруши наше пријатељство.
4. Избегаваћу разговор на ту тему, јер не желим да се препирем.